

Goede voorlichting voor weloverwogen keuzes Bedrag ineens

Position paper Nibud t.b.v. de deskundigenbijeenkomst wetsvoorstel herziening bedrag ineens in de Eerste Kamer (maart 2025)

Inleiding

Het Nibud heeft als missie: **een Nederland zonder geldproblemen**. Nu en in de toekomst. Wij pleiten er daarom voor dat mensen goed geïnformeerd worden over het nieuwe pensioenstelsel en de bijbehorende veranderingen. Pensioenen zouden een **abc'tje** moeten zijn:

- **A**dequaat inkomen na pensionering
- **B**egrijpelijk
- **C**ontroleerbaar

Op al deze drie punten grijpt het nieuwe pensioenstelsel in en is voorlichting voor huishoudens noodzakelijk. Specifiek voor de keuze van een bedrag ineens is het belangrijk dat mensen een weloverwogen keuze (kunnen) maken, waarbij extra aandacht is voor een adequaat inkomen na pensionering, zodat mensen ook na pensionering hun inkomsten en uitgaven in balans kunnen houden.

Het Nibud waardeert de mogelijkheid om bij te dragen aan deze deskundigenbijeenkomst. In dit position paper reflecteren we op enkele vragen van de Eerste Kamer, met specifieke aandacht voor de communicatie rondom het bedrag ineens en de ontwikkeling van een keuzehulptool.

Grote verantwoordelijkheid voor goede voorlichting

De veranderingen in het nieuwe pensioenstelsel hebben invloed op de huishoudportemonnee. Het is voor veel mensen moeilijk die consequenties goed te overzien. Dit zorgt voor onzekerheid. Het Nibud pleit voor goede en gerichte voorlichting vanuit de overheid, pensioenuitvoerders en werkgevers. Tegelijkertijd doen we een beroep op huishoudens zelf: laat je voorlichten en stel op tijd je vragen.

Pensioenuitvoerders hebben in het nieuwe stelsel een grote verantwoordelijkheid. Zij moeten hun blik verruimen van het beheren van de pensioenpot, naar actief communiceren naar én met hun deelnemers over de pensioenmogelijkheden. Ze moeten keuzes begeleiden en bevorderen dat hun informatie aanzet tot relevante actie. Ook als het gaat om de keuze voor het bedrag ineens.

Consequenties van het bedrag ineens

Het kunnen opnemen van een groot bedrag ineens klinkt heel aantrekkelijk. Onderzoeken tonen aan dat er onder de doelgroep van bijna gepensioneerden een substantiële interesse is om gebruik te maken van dit keuzerecht. Het opnemen van een bedrag ineens kent echter ook risico's.

De keuze voor een bedrag ineens is **onomkeerbaar** en kan grote financiële gevolgen hebben. Een verkeerde keuze, of combinatie van keuzes, kan leiden tot een aanzienlijke inkomensdaling in latere jaren. Daarnaast kan het bedrag ineens zelf voor een groot deel worden afgeroomd door hogere belastingen en het verlies aan toeslagen in het jaar van

opname. Wanneer mensen hier niet op anticiperen, resulteert dat in terugbetaling van een groot bedrag aan toeslagen in het jaar daarna. Terwijl het bedrag ineens mogelijk gebruikt is voor de aanschaf van een auto of het maken van een reis en dus niet meer aanwezig is.

Paradoxaal genoeg zullen de mensen die een groot bedrag ineens bij de start van pensionering waarschijnlijk het minst hard nodig hebben, bij de opname ervan de minste hoofdbreken hebben. Hoewel voor mensen met hogere inkomens en pensioenkapitalen ook geldt dat na opname van een bedrag ineens het ouderdomspensioen levenslang wat lager zal zijn, hoeven zij zich doorgaans niet druk te maken om het verlies van toeslagen. En daar zit de crux.

Voor de mensen met een laag inkomen is het opnemen van een bedrag ineens in die zin nadeliger dan voor mensen met een hoog inkomen. Terwijl voor hen een bedrag ineens net zo goed interessant kan zijn, bijvoorbeeld voor het financieren van noodzakelijke uitgaven; voor de vervanging van een allang versleten apparaat of auto bijvoorbeeld. Niet zozeer de keuzemogelijkheid van het bedrag ineens an sich, maar **de uitwerking ervan op toeslagen en andere inkomensafhankelijke regelingen vormt een risico**. We hebben daar bij ons onderzoek in 2022 op gewezen. De Tweede Kamer heeft bij de behandeling van de Wet herziening bedrag ineens uitgebreid aandacht besteed aan de mogelijk nadelige effecten van een bedrag ineens. Een voorgesteld amendement om het bedrag ineens niet mee te tellen bij het vaststellen van toeslagen is echter verworpen. Hierdoor blijft het bedrag ineens voor burgers meetellen bij het vaststellen van het toetsingsinkomen. In dit kader is het belangrijk op te merken dat het CPB in haar net verschenen rapport 'Onbenut recht' constateert dat gepensioneerden, en vooral huishoudens waarbij iemand net met pensioen is gegaan, behoren tot de grootste groep langdurige niet-gebruikers van toeslagen. Dit is een extra aandachtspunt in de communicatie, juist ook voor de jaren na opname van het bedrag ineens omdat dan mogelijk een (hoger) recht op toeslagen ontstaat door een lager pensioeninkomen.

Dit soort dingen laat maar weer eens zien: het huidige toeslagenstelsel is toe aan pensioen. Hoog tijd voor een echt werkend wenkend perspectief van een nieuw toeslagenstelsel, zoals nu bijna 5 jaar geleden is aangekondigd (brief Kabinetsinzet Toeslagen).

Een andere kwetsbaarheid betreft de situatie van **problematische schulden** rondom pensioendatum. Er kunnen situaties voorkomen, waarbij rechters en bewindvoerders moeten toetsen in hoeverre afkoop van een pensioen wel of niet verantwoord is. Er ontstaat een spanningsveld tussen de vrijwilligheid van de keuzes van het huishouden rondom de pensioendatum en de verplichting om zo veel mogelijk af te lossen. Wij zien het als een risico dat schuldenaren (moreel) gedwongen worden om een bedrag ineens op te nemen, terwijl bij andere pensioenkeuzes die uit het pensioenreglement volgen (zoals vervroegen en hoog-laag pensioen) er naar ons idee in de praktijk geen sprake is van dwang.

De ontwikkeling van een keuzehulptool

Om tegemoet te komen aan de behoefte aan meer duidelijkheid en inzicht in de gevolgen van de keuze voor een bedrag ineens is door de regering aangegeven een tool voor bedrag ineens te willen ontwikkelen. Het Nibud heeft op verzoek van het ministerie van SZW een vooronderzoek naar de ontwikkeling van een dergelijke tool gedaan.

Hierin hebben we enkele varianten van een rekentool geschetst. Deze kunnen in een volgende fase worden uitgewerkt, waarbij we gebruikers en stakeholders/experts willen betrekken.

Bij het ontwerpen van de tool zal een balans moeten worden gevonden tussen precisie en complexiteit aan de ene kant en het beslag op het doenvermogen van mensen en gebruiksgemak aan de andere kant.

Een te complexe tool die te veel beslag legt op het doenvermogen kan leiden tot fouten in de invoer. Dit leidt dus ook tot een foute uitkomst, die door de schijnbare precisie van een bedrag in euro's wordt versluierd. Aan de andere kant kan een eenvoudige tool te weinig inzicht bieden en uiteindelijk beperkt bruikbaar blijken in het keuzeproces.

Daarbij doen we nu al de volgende aanbevelingen:

Aanbevelingen:

- **Duidelijke waarschuwingen in communicatie:** de impact op netto-inkomen en toeslagen moet helder worden weergegeven, inclusief mogelijke risico's.
- **Visuele en begrijpelijke communicatie:** gebruik van scenario's en laagdrempelige uitleg helpt deelnemers beter inzicht te krijgen.
- **Doorverwijzing naar financieel adviseurs:** de tool kan helpen bij bewustwording van kansen en risico's, maar is geen vervanging voor persoonlijk advies.
- **Bewustwording van bredere pensioenkeuzes:** bedrag ineens moet niet los gezien worden van andere keuzes zoals hoog-laag pensioen.
- **Actieve voorlichting voor groepen in een kwetsbare positie:** mensen met lagere financiële geletterdheid en groepen die bij het bedrag ineens extra risico lopen, moeten extra ondersteuning krijgen via meerdere communicatiekanalen.

Tot slot

Het Nibud ondersteunt de ontwikkeling van een keuzehulptool en onderschrijft de voorkeur van de minister voor een risicogestuurde benadering.

Een tool is echter geen tovermiddel. Flankerende voorlichting en advies van pensioenuitvoerders en adviseurs zal nodig blijven. Persoonlijke begeleiding blijft voor sommige groepen noodzakelijk, zeker voor mensen die minder digitaal vaardig zijn of moeite hebben met het verwerken van de hoeveelheid informatie. Nu mensen steeds meer pensioenkeuzes krijgen, zou iedereen laagdrempelig toegang moeten hebben tot informatie en begeleiding. Uit onze Pensioenpeilingen in 2022 en 2024 blijkt dat hier grote behoefte aan is.

Eerder brak het Nibud een lans voor een bredere infrastructuur voor pensioenkeuzes, inclusief een loket in iedere gemeente waar aandacht is voor pensioen. Mensen kunnen nu terecht bij de **Informatiepunten Digitale Overheid (IDO)**, een landelijk dekkend netwerk in openbare bibliotheken. Het is de vraag of deze informatiepunten, naast de keuzebegeleiding vanuit pensioenuitvoerders, voldoende ondersteuning bieden bij complexe pensioenkeuzes zoals een bedrag ineens. Daarom is het essentieel om passende ondersteuning via **meerdere hulpkanalen** te bieden.